

EVSAHIPLERİ

Füruzan İlk kitabı *Parasız Yatılı*'yla 1972 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı. İlk kitaplarında kötü yola düşmüş kadın ve kızların, çöken burjuva ailelerinin, yoksulluk ve yalnızlıkla boğuşan kadın ve çocukların, yeni ortamlarda bunalan ve yurt özlemi çeken göçmenlerin dramlarına sevecenlikle yaklaştı. Kişileri derinlemesine inceledi ve anlatımını ayrıntılarla besledi. 12 Mart dönemini anlattığı ilk romanı *Kırk Yedi'liler* ile 1975 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı. Daha sonra bir sanatçılar programıyla (D.A.A.D.) 1975'te Batı Berlin'e çağrıldı ve orada bir yıl kalarak işçilerle ve sanatçılarla röportajlar yaptı. Öyküleri Fransızca, İspanyolca, Farsça, İtalyanca, Japonca, İngilizce, Rusça, Bulgarca, Boşnakça gibi birçok dile çevrildi. Öykülerinden yapılan bir toplam, A. Saraçgil tarafından İtalyancaya çevrildi ve 1991'de Napoli'de basıldı. *Kırk Yedi'liler* romanı 1986'da S. Pirvanova çevirisiyle Bulgaristan'da basıldı. "Sevda Dolu Bir Yaz", "Nehir", "İskele Parklarında" öyküleri Damian Craft'ın İngilizce çevirisiyle 2001'de Londra'da yayımlandı. Halen toplu öyküleri İspanyolcaya Gül Işık tarafından çevrilmektedir. *Dokuz Çağdaş Türk Öykücüsü* (1982, Volk und Welt Verlag) adlı antolojisini ve *Die Kinder der Türkei* (1979, Kinderbuch Verlag) adlı çocuk kitabını ise Doğu Berlin'de konuk kaldığı dönemde hazırladı. 2007'de Dil Derneği'nin düzenlediği Dil Bayramı'nda ve Antalya Öykü Günleri'nde, 2008'de 7. İzmir Öykü Günleri'nde onur ödülleri aldı. 2008 İstanbul Kitap Fuarı'nın "Onur Yazarı" seçildi.

1988-1990 yıllarında çektiği *Benim Sinemalarım* filmi 1990'da Cannes Film Festivali'nin "Eleştirmenlerin 7 Günü" ve "Altın Kamera" dallarından çağrı alarak 158 film arasından seçilen 8 filminden biri olarak gösterime girdi. 1991'de Uluslararası İran Fecr Film Festivali'nde, Uluslararası Jüri'den "En İyi İlk Film Jüri Özel Ödülü"nü kazandı. 1991'de Tokyo Uluslararası Film Festivali'nde seçilen "En İyi On Asya Filmi" arasında yer aldı. 1994'te, Bosna-Hersek, Yunanistan ve Bulgaristan gezilerini *Balkan Yolcusu* adlı kitabında topladı. Oyunlaştırdığı *Sevda Dolu Bir Yaz*, Ankara Devlet Tiyatroları'nda yaklaşık 200 kez sahnelendi (2000-2005).

Yapıtları:

Öykü: *Parasız Yatılı* (1971), *Kuşatma* (1972), *Benim Sinemalarım* (1973), *Gül Mevsimidir* (uzun öykü, 1973), *Gecenin Öteki Yüzü* (1982), *Sevda Dolu Bir Yaz* (1999). **Roman:** *Kırk Yedi'liler* (1974), *Berlin'in Nar Çiçeği* (1988). **Röportaj:** *Yeni Konuklar* (1977). **Gezi:** *Evsahipleri* (1981), *Balkan Yolcusu* (1994). **Oyun:** *Redife'ye Güzelleme* (1981), *Kış Gelmeden* (1997). **Çocuk Kitabı:** *Die Kinder der Türkei* (1979, Türkiye Çocukları). **Şiir:** *Lodoslar Kenti* (1991). **Yaşantı:** *Füruzan Diye Bir Öykü* (Hazırlayan: Faruk Şüyün, 2008).

*Fürüzan'ın
YKY'deki kitapları:*

Lodoslar Kenti (1995)

Parasız Yatılı (1996)

Kuşatma (1996)

Benim Sinemalarım (1996)

Gül Mevsimidir (1996)

Gecenin Öteki Yüzü (1996)

Kırk Yedi'liler (1996)

Berlin'in Nar Çiçeği (1996)

Balkan Yolcusu (1996)

Redife'ye Güzelleme (1997)

Evsahipleri (1998)

Yeni Konuklar (1998)

Sevda Dolu Bir Yaz (1999)

Toplu Öyküler (*Delta*, 2003)

Toplu Öyküler - Toplu Romanlar (*Delta*, 2009)

Fürüzan Diye Bir Öykü (*Yaşantı*, 2009)

Doğan Kardeş:

Yaz Geldi - Seçme Öyküler (2009)

FÜRUZAN

Evsahipleri

Deneme ve Söyleşiler

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1041
Edebiyat - 273

Evsahipleri / Füzuzan

Kitap editörü: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Faruk Ulay-Mehmet Ulusel

Baskı: Bilnet Matbaacılık Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Yukarı Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1 Cadde
No: 16 Ümraniye / İstanbul
Sertifika No: 15690

1. - 4. baskılar: Altın Kitaplar, Bilgi, Can Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Temmuz 1998
3. baskı: İstanbul, Mart 2014
ISBN 978-975-363-907-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2010
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

5. Baskı İçin Önsöz • 7
- ALAMANNÂMEYE GİRİŞ • 21
- BİZ DE SENİ ALMAN SANMIŞTIK • 29
- GÖLLER • 43
- ŞİMDİNİN PEŞİNDE BİR GEÇMİŞ • 61
- ALMAN AYDINI YALNIZDIR • 79
- SÖYLEŞİLER • 99
- Ren Kıyısında Dost Bir Dünya İnsanı • 101
- Bir Sanatçının ve Özverinin Paylaşılması • 121
- “Bir İşçi Ailesinin Kızı, Bir Yazar, Örgütlü Çalışmaların Yetkin Kişisi Ingeborg Drevitz.” • 136
- “Bir Başka Yazardan Öğrenebilmek Başka Şeydir – O Yazarı Sevmek Başka Şey” • 150
- Çağdaş Alman Edebiyatındaki Ender Olanlardan Biri,
Bir Şair: Schenk • 166
- SON BİRKAÇ SÖZ • 171

5. Baskı İçin Önsöz

Evsahipleri kitabımın ağırlık noktalarından birini oluşturan Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin başkenti Berlin'in uğradığı kökten değişimiyle başkalaştırdığı öteki Berlin de bugünlerde Almanya Federal Cumhuriyeti'nin başkenti olma girişimlerini sürdürüyor.

Hitler'in teatral söylevlerinin çok yüksek tavanlarında hâlâ sıkışıp kaldığını düşündüğüm, baskıcı görkemiyle dikilip duran Reichstag'ta yeniden yerini alacak Alman politikacıları. 1919'dan 1933'e değin Weimar Cumhuriyeti'ndeki etkili sağ partilerin, daha sonra da Hitler'in kol gezdiği ve tartışmasız hükümran olduğu o eski parlamentolarına geçme hazırlıklarında. Bu yenilenmeye ayrılan bütçenin olağanüstü rakamları ise Alman kamuoyunda aylardır büyük eleştirilere neden oluyor.

Hevesli cömert harcamalarla Alman tarihi tekrar Reichstag'ta birleştirilecek.

Orada yaşadığım yıllarda bazı araştırmalarımın kaynak olarak kullandığım Reichstag'ın mermer salonlarında Hitler dönemine eleştiri getiren görsel belgeseller, yazılı kaynaklar yer alıyordu. Nazizmin karanlığına tanıklık yapmayı üstlenmiş eski parlamento binasını arasız gezen turistler vardı. Tumturaklı Barok bir tiyatro gösterisine dönüştürülmüş Hitler söylevlerinin alanlardaki izleyicilerinden taşan kitlesel coşku ürkütücüydü... Bir de insanların üst üste yığılmışlığı...

Ziyaretçileri, gördükleri hep olumsuz mu etkiliyor acaba diye düşündüğüm çok olmuştur.

Neredeyse tüm Alman yurttaşlarının istemiyle katıldığı bu törenler şaşkıncıydı. Führer'in ikidebir topukları üzerinde yükselerek göğsünü küçük vuruşlarla dövdüğü, bir Roma cengâveri benzeri beden devinimleriyle attığı abartılı nutuklar Nazizmin güdümündekileri kolayca taşkınlıklara çekiyordu. Siyah-beyaz görüntülerdeki yüzlere yansıyan gölgesiz güvene yeniden yeniden şaşırıyordum. Bu kalabalıklara vaat edilenler sanki hemen arkalarındaydı. Dünyanın efendisi olmalarına ramak kalmış gibiydi. Böylesi günlerde "kitle psikolojisi" denen ruh halinin nasıl tekparçalaştığını duyumsamak bezginlik yaratıyordu bende. 20. yüzyılın olağanüstü gelişmesi içinde evrensel bir kimlik edinmesini beklediğim insanoğlunun gösterdiği acemilik, yoldan kolayca çıkma eğilimi umut kırıcıydı. İnsan türünün gelişmiş bir üstbilince erişmede daha kaç yüz milyon fırın ekmek yemesi gerektiğini gösteriyordu. Bu da karamsarlığımı tümüyle koyultuyordu.

Aradan geçen 17 yıla dönüp baktığımda Doğu Berlin'den, şimdi tarih olan o kentten anılarımın tanıklığını yapan ne çok şeyin bende kaldığını görüyorum. Mektup zarflarındaki Karl Marx pulları, kitaplar, plaklar, opera, bale, konser programları... Müze, sinema, tren, tramvay, uçak biletleri... Güzelim Dresden kentinden aldığım bir antika kutu ve fotoğraflar, fotoğraflar...

Sahafları, kitap sergilerini gezmek, oralardaki bazı şeyleri derinden tanımak, nesnelere ruhunu, zamanını duyabilmek isteğiyle onlara dokunmak.

DDR'de kentler arası yapılacak her gezi için İçişleri Bakanlığı'ndan izin almak gerekiyordu. Bu katı, ağır, bıktırıcı bürokrasinin lizol kokan sıkıntılı koridorlarından kurtulup yola koyulduğunuzda, bir gezgin olarak Doğu Almanya'nın güzel kentlerinden geçerken duyduğunuz sevinçle o devlet memuru yüzlerinden arınıveriyordunuz.

Doğu Berlin'i severek anımsıyorum.

Oradaki karşılaşmalarına dönüyor belleğim.

Yaşadığım günlerdeki ilk izlenimim kent ritmindeki değişiklik olmuştu. Kalabalıkların birbirinin üstüne yürümediği, görüntülerin gözü yorup bakışa yığılmadığı bir çevredeydim.

Alanlara açılan sokaklarında 19. yüzyıl sonlarından akan

yarı loş bir aydınlık var gibiydi. Geniş iç avlulu yapıların önündeki çocuklar tayyare sekseği oynuyorlardı.

Batı Berlin'in alışık olduğum renkliliğini sağlayan çok reklamı, çok vitrinli, çok sesli koşuşturucu ortamının dışındaydı gördüklerim. Doğu Berlin'in çok renkliliğini insanlar sağlıyordu. Vietnamlılar, Güney Amerikalılar, Afrika'nın koyu tenli, yerel giysili kadın ve erkekleri ve Kübalılar, bu çok dilli, çok uluslu kalabalığın içinden kolayca ayırt edilebilenlerdi.

Kübalılar da elbette Güney Amerika'dandı. Altını çizmek istediğim, tanık olmamın şansım olduğunu düşündüğüm ünlü bir Kübalıya Doğu Berlin'de rastlamamdı. Bu da Küba denğinde ayırım yapmama neden olmuştur her zaman.

Fidel Castro'yu orada gördüm.

Ünlü *Time* dergisi 1998'in ilk ayında yayımladığı bir sayısında kapağına koyduğu ilginç bir ikilinin fotoğrafıyla dikkatleri çekti. Bu kişiler Castro ve dünyadaki bir milyar Katoliğin ruhani lideri Papa II. Jean Paul'dü. Fidel ayakta duruyor, Papa eğilmiş dua ediyor. Kapak yazısında "Yüzyılımızın en önemli iki şahsiyetinin karşılaşması" mealinde bir açıklama okunuyor.

Şu biten olağanüstü çelişkili yüzyılımızın, asla yan yana gelmez olduğu varsayılanların karşılaşmasının popöler primini dergi hemen kullanmış. Papa'nın Küba gezisinde halka yapacağı konuşmanın yeri daha da çarpıcı. 1968'de Bolivya'da öldürülen, 1997'de toplu bir mezarda bulunup cenazesi Küba'ya getirilen sol devrim tarihinin efsanelerinden Ernesto Guevara de la Serna "Che"nin yattığı yer orası. Papa kutsamalarını yaparken Küba halkı neler düşünmüş olabilir? Ambargoların zorladığı, parçalamayı amaçladığı ülkelerinde onlara ulaşan ruhani elin barışçı söylemine dikkat kesildiklerine eminim. Haberleşme ağlarında her olayın, sesin birbirini ezerek yığılışı ardından bütün olanların insanoğlunda neyi üretip, neyi tükettiğini bilemediğimiz bir kargaşayla dolu dünyamız. Bu karşılaşma da sonunda didik didik edilerek kalabalıkların kanıksayacağı bir noktaya yakında indirgenecektir. Bu çarpıcı kapak konusunda kızıl saçlarıyla sakalı epeyce kırlaşmış gerilla giyimli Castro ile aklar içindeki Papa'ya bakarken 70'lerin ortasına, Doğu Berlin'e hızla istekle açılıyor belleğim...

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin başkentinde yapılan bağlantısızlık hareketi konferansına katılanlardan Küba ve öteki bağlantısızların liderleri arasındaydı Castro o gün. Halk sarayının geniş mermer basamaklarında liderler aile fotoğrafı çektiriyorlardı. Castro ile Avrupa komünizminin en ateşli savunucusu İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri Enrico Berlinguer yan yanaydılar. Berlinguer'in ince yapısı İtalyan giyim zevkini yansıtan gri takım elbisesiyle tam bir karşıtlık yaratan Castro, gerilla giyimi, gür kızıl sakalıyla Berlinguer'e gülümsüyor, onun söylediklerini dikkatle dinliyordu. Günün akşama dönmeye başlayan ışıkları içinde toplanan liderlere gazetecilerin gösterdiği ilgi, fotoğraf makinelerinin her yeni kare için hızla dönen çırtılarıyla yansyordu. Devlet Konseyi Başkanı Erich Honecker evsahibi kimliğiyle düzeni sağlamakla görevli kişilere yolladığı bakışlarıyla onları denetliyordu.

Liderlerle izleyici kalabalığı arasında büyük boşluk engeli yoktu. Buna gerek duyulmamıştı demek.

O akşamüstü uzun uzun baktım Fidel'e.

1959'da Diktatör Batista Y. Zaldívar'ı düşürerek Kuzey Amerika'nın kumarhanesi ve umumhanesi olmaktan çıkardığı ülkesinin gelişmedeki aldığı yol ister istemez etkiliyordu dünyayı.

Kalabalık öne doğru biraz dalgalanarak onun kendilerine bir iki şey söylemesini istemişti. Fidel Castro eliyle geniş bir selam vererek içinde Küba, Ernesto Che Guevara sözcüklerinin geçtiği İspanyolca kısa bir konuşma yapmıştı. Bu gösterişli adamın sesinin tenora yakın bir tonda olduğunu da o gün böylece öğrenmiştim. Oradaki Almanların çoğunun İspanyolca bildiğini sanmam. Yine de bu yakışıklı, etkili, diri bir geçmişi olan adamı uzun uzun alkışlamışlardı.

Onunla ikinci karşılaşmam da ilginç bir zamanda, bu kez kendi ülkemde gerçekleşti.

1996'daki Habitat Toplantısı'nda. Toplantının kapanış gününde beklenmeyen bir şey oldu. Birçok devlet adamının da katıldığı, kent ve çevre uzmanlarının uluslararası konukluklarıyla süren etkinliğe Küba'dan Fidel Castro'nun geleceği haberi yayıldı Lütfi Kırdar Kongre Salonu'na.

Herkes onu bekliyordu.

Alışıldığı gibi kimse yan koridorlara çıkmamıştı. Tüm delegeler dikkat kesilmişti.

Fidel sahneye yürüdü.

Üstünde belki de ilk kez görülen koyu renk takım elbisesi, gür sakalının örttüğü kravatı vardı.

Yaklaşık yirmi yıl sonraki bu ikinci karşılaşmamda Fidel'i daha da yakın bir noktadan izliyordum. Karşımdaki konuşma kürsüsündeydi. Dünyanın en güzel dillerinden biri olan İspanyolcayla bildirisini okuyordu. Salon, balkonlar, üst balkon tümüyle doluydu. Çevrede çıt yoktu. Demirel'in sahnede oturduğu noktadan onu sevgiyle izlediğini de rahatça görebiliyordum.

Konuşma bittiğinde salon ayağa kalkmıştı. Alkışlanıyordu Küba lideri. Tüm Habitat etkinliklerine katılan biri olarak bu coşkulu saygıyı, sevgiyi nasıl anlamam gerektiği konusunda uzun uzun düşünüyordum. Dünyada kalan tek komünist diye parmakla gösterilen, ölene değin komünist kalacağını daima açıklayan bu kişinin, böylesine bir heyecanla karşılanması, seslerden oluşan yoğun bir alkışla taçlandırılmasının nedenini anlamam gücü doğrusu. Yetmiş yaşının hayatı anlayış, kavrayış gücünden olsa gerek bir delikanlı diriliğini taşıyan Fidel bana Troçki'nin bir değerlendirmesini de anımsatmıştı: "Bir devrimci yetmiş yaşına geldiğinde cesaretinde de on sekiz yaşın tazeliğine erişir."

1996 Haziranı'nda İstanbul'da yıllar sonra yeniden yakaladığım bu şansla yüzyılımızın bu çok önemli kişinin katıldığı toplantıda olmanın tanıklığını yapmayı özyaşamöykümde kayda geçiriyordum.

Kongre salonunu dolduranlara bakıyordum. Castro kürsüden ayrılırken ondan gözlerini alamıyorlardı. Delegelerdeki bu umulmaz sevginin kaynağı geride kalan yıllarından boy veren, gençliklerinden uzanan bir başkaldırının anısı olmalıydı olsa olsa. Geçmişlerinin dirilişiyle de Fidel'in kişiliğinde yerini bulan bir saygıyı ortaya koyuyor olmalıydılar.

Yaşanabilir bir dünyanın tartışıldığı o salonda bunun temel koşulu olan eşitliğin gerçek savunucusu sayılmaz mıydı Fidel?

O gün kendimi ayakta tek başıma bulduğumda salon gide- rek boşalıyordu, sesler yitiyordu çevremde. Bense salt bellek- lerde kalan o kente yol alıyordum.

Kanallarından uysal suların sessizliği yoğunlaştırarak aktığı Doğu Berlin'deyim.

G.W. von Knobelsdorf'un 1743'te yaptırdığı devlet opera binasında romantik operanın önde gelen bestecilerinden Weber'in *Oberon*'unun gala gecesindeyim.

Yanımda oturan kimya fabrikasının ustabaşısı ve sağlık hizmetlerinde laborant olan eşi mutlulukla *Oberon*'un dalga- larla batıp çıkan dekorunun biraz çocuksu etkisine bırakmış- lar kendilerini. Ara verildiğinde karı-kocanın buluşarak ope- rayı hararetle tartıştıkları gruptaki kişilerin onların iş arka- daşları olduğunu düşünmüştüm. İstenen bu değil miydi? Sanatın insanlığın her katmanı için ortak ilgi odağı olabilmesi... Alçakgönüllü giyimlerini bir opera gecesi için olabildiğince şık kılmaya çalışan bu kalabalığın arasında başkaları da vardı. Günün modası sayılan Batı kesimi giyimleriyle dikkat çeken- lerdirdi bunlar da. Modaya uygunluğu, yabancı ülke elçiliklerinin önde gelenleri yansıtıyordu.

Birçok ilk gecenin özenli kalabalığını böyle yorumlamayı sürdürürken, bir gece, bir galada değişik bir durumla karşılaş- mıştım. Evlerinde konuk kaldığım kişilerle katıldığım *Hamlet* oyununda (Yönetmen Hamlet'i bir köylü olarak yorumlamıştı.) davetlilerin özellikle kadınların giyimlerinin, taşıdıkları takı- ların varsılığı göz kamaştırıyordu. Bu Paris gustolu kala- balık, tiyatronun neredeyse tümünü dolduruyordu. Bu seç- kin galanın gösterişli konukları bütün öteki bildiklerimin çok üstündeydi. Kimlerdir, hepsi dış ülke temsilcileri midir soruma onların devletin, yani partinin ileri gelenleri oldukları yanıtını aldım. Fakat Honecker'in ve eşinin bu tür gösterişlerden uzak durduğu da açıklamaya eklendi.

Sonraları doğrusu bunun böyle olduğuna çok kez tanıklık etmişim. Fakat merkezi yönetimin öteki buyurucuları alçakgö- nüllülüğü, görünüşe bakılırsa, epeydir terk etmişlerdi.

Gitarı ve dizeleriyle Wolf Biermann, romanlarıyla, konuş- malarıyla Christa Wolf, Sarah Kirsch DDR yönetiminin yaban-

çalışmasıyla, bürokratlarla, ilgili eleştirilerini sürdürüyorlardı 70'lerde. Özellikle Biermann'ın şarkıları Batı'da coşkuyla karşılanıyor. Christa Wolf'un sosyalizmin aksamalarını işaret etmesi Batı'da onaylanıyor, sevinçle kabul görüyordu. Batı'daki caymaz bir antikomünist dergi olan *Der Spiegel* ve benzerleri "İşte görün! DDR'deki sistem ne kadar kötü" içeriğindeki haberleri aralıksız yayımlıyor, bu savlarını da W. Biermann, C. Wolf bakışını taşıyan Doğu Alman yazarları örnek vererek pekiştiriyorlardı.

1997'de Almanya'ya yaptığım uzun kış gezimde C. Wolf'un başına gelenleri öğrendim. Almanya'nın tümü Federal olup C. Wolf da kendini umduğu, özlediği ortamda sayarak yazılarını sürdürürken bir iki Federal Almanya eleştirisi de yapmış. Hele kalkıp, bu eleştirilerine yitip gitmiş zamanların Demokratik Almanya'sından olumlanmış birkaç örnek getirmesi yazarın anında gözden düşüvermesine neden olmuş...

Beklenmedik bir şey değil elbette yazara gösterilen bu karşılama. Artık sakınılmasına gerek kalmamış olsa bile Doğu Almanya'daki sistemin çocuk, eğitim, sağlık, konut başlıkları altında önemli girişimleri epeyce başardığının söylenmesi, kültürün ve sanatın bir seçkinler uğraşı olmaktan çıkarılıp herkeşe ulaştırılmasının amaçlandığının ikidebir altının çizilmesi Batı'da yine de kolayca hoşnutsuzluk nedeni olabilir.

DDR'de yaşananların, Batı'da aralıksız yinelendiği gibi kapkara olmadığına bir bakış getiriyordu Wolf. Onca yıldır adı çevresinde, Doğu Almanya topraklarının yazarı söylemlerinin olduğu sürede, oraya yönelttiği eleştirilerine alkış tutulan C. Wolf'a yaklaşım birden değişmiştir.

Yazar bu kez Batı'da yaşadıklarına derinden bakar bakmaz, gördüklerini de ortaya koyar koymaz, çevresinin aşılmaz bir sessizlikle kaplandığını da ayımsayıvermiş. Yayımladıklarına dair hiçbir yerde tek bir sözcük bile yok bugün.

Christa Wolf geçmişteki onca pohpohlanmadan sonra bastıran bu taş suskunluğunu anlayacak yetenekte, akılda bir kadın olduğundan 1989'da duvar yıkılıp da kendini nedense beklediğinin tersi, eleştiri kabul etmez bu yeni özgürlükler ülkesinde bulduktan birkaç yıl sonra "Siz ve anlayışlarınız, siz

ve özgürlüğünüz size kalsın lütfen, haydi Allahaismarladık” diyerek temelli Amerika’ya yerleşmiş...

Hep bilinir, bir başka ülke, bir başka dil içinde kendinizi kimi koşullarda daha özgür duyarsınız. Üstelik inandığınız şeyleri ülkenizin ayrı iki sistemle yönetilen iki yanında da yaşayıp gözlemleyip, hataları dile getirdinizse, aldığınız karşılıklar duyarsızlık, aldırılmazlık, suçlama olmuşsa ağır bir kırgınlıkla kalakalır, yurtsuzluğun belki de çağımızda en büyük özgürlük olduğunu düşünmeye başlarsınız. C. Wolf’un ve aynı konumdaki arkadaşlarının öyküleri bilinmez şeyler değil. İki ayrı sistemdeki Almanya’nın aydını olmalarıysa çok çektirici bir şeydi belli ki.

Ben de buralara ülkeme döndüğümde 1980’lerde, küçük de olsa benzer bir suçlamayla karşılaştım.

Evsahipleri’nin ilk basımında Doğu Almanya’ya getirdiğim eleştiri yadırganmıştı. *Türkiye Yazıları* dergisinde “47’liler’in yazarı sağcı oldu” içerikli V. T. imzasıyla bir değerlendirme yayımlanmıştı.

Ne garip, eğer ilerici ve solcu sayılıyorsanız kendinize yakın bulduğunuz yönetimlere içten ya da dıştan getireceğiniz tartışmalarda olağanüstü koruyucu olmanız bekleniyor. Aklın yolları hep böyle önyargılarla kapatılmaz mı? Ben Demokratik Alman Cumhuriyeti’nin sistem olarak seçtiği sosyalizmi yerinde görüp yaşarken doğaldır ki çevreme daha da eleştirel bakacaktım. Dünya tarihine Sovyetler’le bir devlet sistemi olarak giren sosyalizmin savunduğu insani değerlere karşı uygulamadaki başarı ya da başarısızlığa duyarlı ya da dikkatli olmak beklenebilir miydi? Kapitalizmin nelere kadir olup nelere olmadığı tarafımızdan açıklıkla bilindiğine göre...

Sosyalizm özlenen yeni bir dünyaya kavuşulmasıdır deniliyordu.

Burjuva yargılarının ölü kuntluğunu yıkan, ayrımcılıktan uzak, yabancılaşmalardan sıyrılmış bir yaşama biçimi getirileceği düşünülüyordu. Tüm önerilenlerin uygulamadaki işleyişine derin sorgulayıcı bir bakışla bakmak olsa olsa onu koruma isteğinin kaçınılmazlığındandır. Binlerce yılın alışılmış politik faydacılığını bu yenilenmek istenen dünya içinde geçerli kılmaya kalkanlar nasıl görmezlikten gelinirdi.

Gel zaman, git zaman, bir de baktık ki eski dünya modelleri başka adlarla sızdı sosyalist yönetimlere.

Susuldu.

Eleştiriler bastırıldı.

Sovyetler ilerleyen yıllarda merkezi baskının, kişilere güvensizliğin, polis devleti kuşkuculuğunun başka bir dekor da kendini gösterişine olanak verdi. Eleştiri getirenlere reva görülenlerse ürkütücüydü. Cezalandırma sistemlerindeki bazı buluşlarsa dehşet vericiydi. İnanmış, bilen sosyalistlerin çoğu psikiyatri kliniğine gönderiliyordu. "Böylesi bir yönetimi beğenmeyen ancak delidir" yaftasıyla. Başta Saharov ve benzeri pek çok Sovyet aydını bu Kafka'ya özgü çıkışsızlığa sürgün ediliyorlardı.

Tüm bunları şimdi düşünmek bile hâlâ olağanüstü bunaltıcı. Sonuçsa ortada. Sosyalizmin onurlu, gönendirici bazı kazanımları da deneyimleri de bu çöküşün, dağılmanın içine çekildi, yutuldu, yıkıldı.

Berlin'in en ayırıştırıcı özelliğine birçok kez değinmiştim.

Yinelemekten kendimi alamıyorum. Bir kentin reklam parçalanmalarından uzak nasıl görünebileceğini yaşamış olmayı özel bir şans sayıyorum. Grisi bol, nefti orman yalnızlığını anımsatan bir tekparçalık içindeki o geçmişteki kentin dinginliği unutulmazdı. I. ve II. Dünya Savaşları'ndan arta kalan önyüzlerinin alçı bezemeleri dökük yapıların birinde tek bir reklam görmüştüm. İncecik kaşlı, yürek dudaklı, elmacık kemikleri çıkık kadının elindeki krem kutusunun adı silinmişti. Bitişik düzendeki beş katlı yapılar içinde bombalardan kurtulabilmiş birinin açığındaki yan duvarındaydı reklam. Zaman, renkleri uçurmuş, açık gri, kirli bej tonlar kalmıştı kadının yüzünde. Gülümseyen dudakları ise pas rengi bir kızıla dönüşmüştü. Onu her görüşümde (Yapı sapa bir noktadaydı. Onu görmem anlaşılacağı gibi, rastlantı değildi) Alman tarihinin içine doğru bir yolculuğa çıkıyordum. Bir zamanlar daha alçakgönüllü olmayı bilmiş Alman halkına dair ılımlı yaşama sahneleri düşünüyordum. Hitler öncesinin köylülükle kentlilik arasında dolaşan, Alman işçi sınıfının özgürlüğe gidecek bir bilinci taşıdığını dünyaya düşündüren o yıllara.

Heinrich Böll'ü anımsıyorum.

Köln'deki evinde onunla konuşurken birden odada kimse yokmuş gibi belirsiz bir noktaya bakarak "Biz Almanlar, tarihimize ilk kez bu denli zengin olduk. Bu beni ürkütüyor" demesini duyar gibi oluyorum. "Niçin öyle düşünüyorsunuz?" dediğimde "Zenginlik insanlara, eşitlikle sunulmadığında, onun artıklarıyla oyalanacak arsız bir kalabalık da çıkıyor zamanla ortaya. Bu da başkalarına karşı insan olarak taşımamız gereken duyarlılıkları yok ediyor" diye yanıtlıyor.

Artık hayatta olmayan değerli bir yazarın 1970'lerin ortasında, yaptığı bu önemli saptama giderek –üstelik neredeyse tüm dünyada– doğruluk kazanıyor.

Benim için Doğu Berlin'e yönelmek ister istemez daima hüzünlü bir bakışla olmuştur. Vietnam Savaşı'nın sona erdiği günü coşkuyla kutlayan o kalabalık, Şili'de seçimle yönetime gelen Salvador Allende'nin 11 Eylül 1973'te General Augusto Pinochet'nin başkanlık sarayına yaptığı baskında ölmesini de her yıl gerçek bir yasla anmıştı. Onlar da Doğu Berlinlilerdi... Peki şimdi neredeler?..

Bir Macar ekonomisti olan Miklos Haratzi ile çocukluk uçarılığı içinde tanışmanın da sahnesiydi aynı zamanda Doğu Berlin.

Friedrich Strasse'deki ana gar yanındaki maun rengi iskemleleri, mermer masaları, içi altın dalgalı bir ışıkla gölgesi eski barının pirinç avadanlıkları adamakıllı parlatılmış bir *Kneipe'* sindeydik. Kırmızı şarap eşliğinde bir sohbete dalmışken yan masadaki koyu renk gözlü, ufak yapılı genç bir adamın konuşmayı alttan alta dinlediğini sezmiştik. Çevreye dolan pipo tütününü kokusu akşamüstünün özel bir tadı gibi sarıyordu bizi. Bardaki kırmızı yanaklı Doğu Alman barmen o saatlerde iki masanın dışında müşterisi olmayan yerini ara sıra gözden geçirip piposunu tüttürüyordu. Yaşanan anın yoğunlukla duyumsandığı ender günlerden biriydi. "Olsa olsa İtalyandır bu" dediğimiz, bizi dinleyip duran "Türkçeden de ne anlıyor acaba?" diye düşündüğümüz yabancı birden masamıza yönelip "Afedersiniz, nece konuşuyorsunuz, sorabilir miyim?" demişti. Yadırgayıp çatinmaya kalktıksa da kar-